

УДК 378.091.3:821.161.2

Атаманчук В.П.

ПРОЕКТНА ТЕХНОЛОГІЯ В УПРАВЛІННІ НАВЧАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТІВ

У статті розглядаються засади проектної технології. Визначаються ті компетентності, які формуються у процесі використання цієї освітньої технології. Досліджуються особливості застосування методу проектів при вивченні літературознавчих дисциплін.

Ключові слова: метод проектів, технологія, наукова проблема, пізнання.

Основним поняттям навчального процесу з точки зору його належного контролю і спрямування є діяльність особистості. Ця діяльність має бути продуктивною (проміжним і кінцевим результатом її мають бути інтелектуально-емоційні надбання у вигляді відповідних сформованих понять і концепцій), творчою (має розкривати особистісний потенціал студента через його власний пошук, через осмислення матеріалу, формування і розширення понятійних зв'язків і структур у процесі аксіологічного опрацювання).

Особистість як головний компонент навчально-пошукових взаємодій стає втіленням абсолютних можливостей здобуття досвіду у сфері пізнання. Активізація пізнавальної діяльності, як елемент процесу управління, передбачає організацію цієї діяльності у відповідності до завдань-проблем, які є функціональними показниками наукового, пізнавального, навчального рівнів. Важливою є орієнтація на цілісність, що забезпечується доцільною градацією і взаємодією цих рівнів в освітньому просторі [1].

Наукова проблема спонукає до глибинного осмислення теоретичних засад якогось явища літературознавчого характеру (до прикладу, особливостей функціонування художніх напрямів і стилів в українській, зарубіжній літературі), до роздумів, фантазій, пошукової діяльності, задає певні ціннісні орієнтири, формує світоглядні уявлення і позиції.

У вирішенні пізнавальної проблеми важливу роль відіграє комбінація знання як такого і методології його отримання та застосування. Це дає перспективу подальшого розвитку особистості у напрямі самоконтролю, самоуправління, самоосвіти. Наприклад, при вивченні драматургії можна спрямувати навчально-пізнавальну діяльність студентів на освоєння жанрових ознак трагедії, комедії, драми, трагікомедії тощо, та, на основі здобутих знань і їх якісного осмислення, запропонувати студентам виділити ці жанрові ознаки у конкретних драматичних творах.

Навчальна проблема передбачає здійснення певних понятійних операцій із отриманими уже знанням. У процесі здійснення цих операцій відбувається виявлення, застосування, трансформації, перетворення знань. Прикладом може слугувати дослідження художніх текстів в аспекті лексико-синонімічного, стилістичного увиразнення мовлення.

Педагогічні технології завжди пов'язані з концентрованим вираженням якостей взаємодії суб'єкта й об'єкта пізнання (дії над предметом діяльності, яка спрямована на перетворення), відображенням особливостей інтелектуальної активності (репродуктивної, творчої). Тому ці методологічні системи здатні впливати на формування і розвиток освітнього середовища таким чином, що у деяких випадках можна вести мову про пришвидшення, а в інших – про уповільнення цього процесу. Адже головною метою будь-якої системи освіти є не самі знання, а дії тих, хто навчається. Глобальні перспективи вивчення літературознавчих дисциплін можна окреслити як процес засвоєння теоретичних і практичних основ на рівні

інтелектуального, світоглядного, духовно-культурного і методологічного збагачення особистості.

Управління процесом навчання майбутнього вчителя поєднує у собі два взаємопов'язані процеси: організацію діяльності студента і контроль цієї діяльності. Об'єктом управління в цьому процесі виступає студент (як керована і самокерована система); об'єктом контролю – педагогічна діяльність цієї особистості; предметом управління є процес досягнення майбутнім фахівцем запланованого результату навчання; предметом контролю – протікання процесу оволодіння запланованими професійними набутками. Фактично йдеться про управління активною системою (людина), здатною до самоконтролю, самоуправління та самоосвіти, тобто – ідеальною кібернетичною системою. Успіх у навчанні є наслідком вдалих управлінських дій.

Проектна технологія дає можливості для здійснення ефективного управління навчальною діяльністю студента. Головними ознаками цієї технології є спрямованість на конкретний результат, який суб'єкт діяльності отримує у процесі розв'язання теоретичної або практичної проблеми, причому ця проблема стає особистісно значимою, тобто сприяє залученню творчо пошукових методів дослідження. У процесі проектного навчання формуються такі компетентності [2, с. 66-67]:

- аналітичні – розуміння і формулювання проблем, постановка завдань, знаходження необхідної інформації;
- проєктивні – уявлення і програмування кінцевого результату;
- технологічні – виконання узагальненого алгоритму проєктування;
- комунікативні – конструктивне обговорення результатів навчального проєкту, спілкування з фахівцями тощо;
- соціальної взаємодії – співробітництво в процесі навчальної діяльності, взаємодопомога тощо;
- презентаційні – виступ перед аудиторією, формулювання запитань, публічний захист з використанням наочності;
- рефлексивні – здатність відповідати на запитання «Чого я навчився?», «Чого ще потрібно навчитися», адекватно обирати роль у колективній справі;
- оцінювальні – оцінювання перебігу та результатів власної діяльності і діяльності інших учасників навчального проєкту;
- організаційні – моделювання процесу, прийняття рішень, розподіл обов'язків під час виконання колективного навчального проєкту тощо.

У відповідності до визначених рівнів наукової, пізнавальної та навчальної проблеми можна структурувати матеріал, присвячений з'ясуванню ідейно-художніх ознак категорії трагічного та трагікомічного в літературі. Навчальна проблема полягатиме перш за все в опрацюванні джерел з цієї теми (праці дослідників Аристотеля, Гегеля, Гете, Борева М., Бахтіна М., Бентли Е., Ваняшової М., Михайлина І., Свєрбілової Т., Танюка Л. та ін). Результати цього етапу мають значною мірою репродуктивний характер – студенти повинні впевнено оперувати цим навчальним матеріалом для здійснення подальшої пошукової роботи.

Пізнавальна проблема полягатиме у здатності комбінувати отриману інформацію – проводити паралелі, розпізнавати ключові засади і другорядні понятійні розгалуження, встановлювати логічну послідовність, розвивати магістральні тези і зводити їх у систему.

На завершальному етапі – етапі розв'язання наукової проблеми – студенти викладають власні міркування про суть літературного явища, про його естетично-художні ознаки, структурують власні висновки та формулюють власну цілісну концепцію.

Зразок проектного дослідження «Концепція трагічного і трагікомічного».

Дослідники, що займалися з'ясуванням особливостей жанру трагікомедії, одностайні у тому, що у трагікомічному баченні дійсності не можна окремо виділити елементи трагедійності і комізму, оскільки вони перебувають у нероздільній єдності,

і їхнє поєднання утворює новий естетичний феномен – категорію трагікомічного, – що не зводиться до жодного з його складників. У трагікомедії, за визначенням М. Хаустова, «Трагічне і комічне... взаємопроникають одне в одне, своєрідно проявляючись у характерах і діях одних і тих же персонажів» [3, с. 76]. Категорія трагікомічного характеризується багатозначністю сприйняття саме завдяки взаємодії трагедійного і комічного, виразом якої, за спостереженням Є. Васильєва, стає «трагізм смішного і комізм трагічного» [4, с. 146]. Така взаємодія породжує ще одну суттєву ознаку трагікомічного – сумнів як вираз мінливості і невизначеності буття, про що свідчить спостереження М. Кіпніса: «Трагікомедія нічого не бере на віру, для неї чужий абсолют, істина в останній інстанції» [5, с. 16]. Трагікомічний герой виступає постійно змінюваною художньою величиною у межах різних естетичних опозицій, що обумовлює різноплановість трактування дійсності, отже дозволяє осмислити істотні проблеми буття в усіх їхніх суперечностях. Тому в цьому контексті актуальною є думка, яку висловлює Х. Ортега-і-Гассет: «...одна і та ж реальність, яка розглядається з різних точок зору, розщеплюється на безліч відмінних одна від одної реальностей» [6, с. 228].

Про об'єктивно зумовлену єдність трагедійного і комічного говорить Е. Іонеско: «Лише комічне здатне дати нам сили, щоб витримати трагедію існування» [7, с. 30]. Трагікомічне світосприйняття має безпосередній зв'язок з реальністю як спосіб досягнення тих явищ, які спричинюють зміни у свідомості. У загальному сенсі предметом трагікомедії є буття як діалектичне поєднання протилежностей, а трагікомізм драматичних творів певного історичного періоду характеризується загостреним співіснуванням протилежностей у крайньому їх вираженні, що доводиться до абсурду, і тим самим заперечує будь-яку визначеність. Втрата моральної визначеності перетворює дійових осіб на персонажів трагікомедії. Відсутність остаточності у трагікомічному сприйнятті є передумовою деформації самої дійсності і відповідного їй відтворення, що передбачає застосування таких логічних прийомів як поєднання взаємозаперечних величин та перебільшення, які у граничному своєму вираженні становлять основу гротеску, мета якого – «очуднення повсякденного» [8, с. 14], особливий погляд на певне явище, яке виділяється саме завдяки незвичайності його зображення.

Трагікомічне порівняно з трагедійним містить певну ідейну ускладненість: категорія трагедійного є втіленням трагедійних суперечностей життя у художньому осмисленні, а трагікомічне передбачає авторську іронію, як вихід за межі трагедійного. Певним чином це положення також підтверджується думкою О. Потебні: «Як спосіб доказу і переконання, іронія є доведенням даного в образі до абсурду з тим, щоб яскравіше виставити дійсність чи необхідність значення» [9, с. 272]. Але з іншого боку, іронія пов'язана з категорією трагедійного, підтвердженням чого є висловлена дослідником П. Топером думка про те, що іронія є породженням «трагічного світовідчуття, тільки вивернутого навиворіт і спрямованого всередину себе» [10, с. 38]. Іронія може існувати і в межах трагедійного, на відміну від якої трагікомічна іронія означає критичне осмислення трагедійного явища у всьому його об'ємі. Таким чином, трагікомічне утворюється внаслідок емоційного та інтелектуального переосмислення категорії трагедійного, що передбачає її взаємодію з категорією комічного. В. Черкасов стверджує: «Трагікомічне знімає обмеженість комічного і трагічного бачення, суміщаючи в собі моменти істини, що містяться в них» [11, с. 21-22].

Дослідники виділяють багато різновидів трагікомедії залежно від того, що покладено в їх основу і якими принципами класифікації дослідники користуються (Т. Свербілова визначає такі різновиди: трагікомедія, «драмокомедія», трагікомедія ситуацій і трагікомедія характерів [12, с. 27], Е. Бентлі виділяє «трагедію зі щасливим закінченням» і «комедію з нещасливим закінченням» [13, с. 295-296]).

Трагікомічне зображення передбачає існування спотвореної, незвичайної дійсності, яка набуває такого вигляду завдяки еклектичному змішуванню непеєднаних явищ ідеального і матеріального світу. Штучність того світу, який творить трагікомічний герой, тільки підкреслює безглуздість його прагнень, вибудовує мур самотності навколо нього. Трагікомічний герой оперує смислами, які він сам може змінювати, перетворювати на протилежні, часто не усвідомлюючи суті здійснюваних змін. Образ трагікомічного героя вимальовується одразу у декількох ракурсах через суміщення і нагромадження внутрішніх і зовнішніх суперечностей, що породжує широкий спектр художніх і смислових варіацій.

Трагікомічне базується на непропорційності між великими задумами; самими героями, які намагаються їх втілити; дійсністю, яка відторгає і героїв, і їхні цілі. Трагікомічний герой підпадає під вплив власної мети, його дії водночас визначаються цією метою і спростовують її саме через надмірне самозосередження, через відсутність зворотного зв'язку із зовнішнім світом. Тому важливу роль у трагікомічному світосприйнятті відіграє зображення абсурдності характерів і ситуацій. Абсурд є передумовою морального саморуїнування персонажів трагікомедії, якого вони не помічають або помічають занадто пізно. Знищення моральних цінностей, незбіг ідеалу і дійсності, намагання втілити химерні ідеали є тими напрямками, в яких розвивається дія трагікомедії. Трагікомічне асоціюється із певною невідповідністю. Подібну невідповідність, як вважає К. Гутке, можна побачити «як з комічної, так і з трагічної точки зору» [14, с. 55].

Трагікомічне зображення означає існування прихованого у підтексті змісту. Прихований зміст виконує функцію певного заперечення і уточнення видимого смислу, оскільки розкривається глибинне значення художнього явища.

Отже, результати застосування проектної технології засвідчують, що створення навчально-пізнавальної ситуації, спрямованої на активізацію інтелектуально-емоційних потенцій студентів та самостійне керування процесом у тих рамках, які визначає викладач, є ефективним втіленням прогностичної моделі.

Список використаних джерел

1. Атаманчук В.П., Атаманчук Г.І., Атаманчук П.С. Психолого-педагогічні основи управління навчанням школярів // Матеріали за V Міжнародна научна практична конференція "Honors High School - 2009". – Т.4. Педагогічні науки. – Софія: Бял ГРАД-БГ ООД. – С. 41-5
2. Поліхун Н.І. Розвиток творчої діяльності старшокласників з використанням проектної технології : дис.... канд. пед. наук: 13.00.02 / Поліхун Наталія Іванівна. – К., 2006. – 249 с.
3. Хаустов Н.Т. К вопросу о жанре трагикомедии // Художественное творчество и литературный процесс: Вып. 3. – Томск: Изд-во Томск. ун-та, 1982. – С. 73-81.
4. Васильев Є.М. Драматургія парадоксу: проблеми типології: дис...канд. філол. наук : 10.01.06 / Васильев Євген Михайлович. – Рівне, 1998. – 190 с.
5. Кипнис М.Ш. Трагикомедия как жанр драматургии. Генезис и особенности развития : автореф. дис. на соискание научной степени канд. филол. наук : спец. 10.01.08 «Теория литературы» / М.Ш. Кипнис. – К., 1990. – 23 с.
6. Ортега-и-Гассет Х. Дегуманизация искусства / Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс. – М.: Изд-во АСТ, 2003. – С. 211-269.
7. Ионеско Э. Мысли // Театральная жизнь. – 1992. – № 8. – С. 30-31.
8. Свербилова Т.Г. Комедии В. В. Маяковского и современная советская драматургия / Тетяна Георгіївна Свербілова. – К. : Наук. думка, 1987. – 216 с.
9. Потебня А.А. Теоретическая поэтика. – М. : Высшая шк., 1990. – 344 с.
10. Топер П. Трагическое в искусстве XX века // Вопросы литературы. – 2000. – Март-Апрель. – С. 3-46.

11. Черкасов В.Б. Проблема трагикомического в теории искусства : автореф. дис. на соискание научной степени канд. искусствоведения : спец. 17.00.01 «Театральное искусство» / В.Б. Черкасов. – Ленинград, 1978. – 22 с.
12. Свербилова Т. Г. Трагикомедия в советской литературе (Генезис и тенденции развития) / Татьяна Георгиевна Свербилова. – К. : Наук. думка, 1990. – 148 с.
13. Бентли Э. Трагикомедия // Жизнь драмы. – М. : Искусство, 1978. – С. 293-327.
14. Guthke K.S. Modern Tragicomedy. An Investigation into the Nature of the Genre. – N.Y.: Random House, 1966. – 204 p.

Basic elements project technology are investigated in the article. Competence which is formed in the process of this technology usage are defined. This method is applied to studying of aesthetical categories in literature.

Key words: project method, technology, scientific problem.

УДК: 159.9

Джигун Л.М., Цвяк Л.В.

ДУХОВНО-МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ Й ОРІЄНТАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ

У статті обґрунтовано, що формування ціннісних орієнтацій є невід'ємною частиною розвитку особистості людини. Запорукою успішної розбудови української держави, подолання загальної кризи в суспільстві є духовне відродження народу. Майбутнє ж української нації залежить від змісту моральних цінностей, які закладаються в серця молодих людей, і від того, якою мірою духовність стане основою їхнього життя.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, моральна сфера особистості, цінність.

Ціннісні орієнтації – важливий компонент світогляду особистості, який відображає позитивну або негативну значимість для неї предметів або явищ соціальної дійсності. Система ціннісних орієнтацій як психологічна характеристика зрілої особистості, центральне особистісне утворення визначає мотивацію поведінки, засоби досягнення життєвих цілей. Відсутність сформованої системи цінностей породжує у людини відчуття внутрішньої порожнечі, орієнтацію на зовнішні критерії оцінки, некритичне прийняття групових норм поведінки і світогляду загалом.

Актуальність даного дослідження пов'язана з необхідністю вивчення системи ціннісних орієнтацій, які розглядаються як спрямованість особистості на цілі й засоби діяльності, і, таким чином, відображають її ставлення до світу. Зміни в суспільстві вимагають відповідального ставлення молоді до соціокультурних та духовних цінностей. Вивчення системи ціннісних орієнтацій особистостей з різною когнітивно-стильовою організацією надає можливість отримати цілісну уяву про особистість. Це поглибить знання про психологію особистості, надасть можливість більш ефективно прогнозувати поведінку особистості та реалізувати потенціал її творчих здібностей.

Мета дослідження: визначити духовно-моральні цінності особистості, виявити різницю життєвих поглядів між різними віковими категоріями, встановити, які цінності особистості переважають в теперішній час.

Завдання:

- 1) здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури з даної проблеми;
- 2) діагностувати особливості духовно-моральних цінностей особистості;
- 3) розглянути ставлення особистості до ціннісних орієнтацій, виявити різницю життєвих поглядів між різними віковими категоріями.